

Derleme makale
Review article**Türkiye’de Seyahat Sağlığı Hizmetleri ve COVID-19
Pandemisi Sürecinde Seyahat Sağlığı Uygulamaları****Ayşe DOST¹, Şura KAYA², Ayşenur SUSOY³, Filiz TOSÇU⁴****ÖZ**

Ulaşım araçlarının gelişmesi ile şehirler ve ülkelerarası seyahatteki artışı görmek mümkündür. Seyahat edilecek bölgenin beslenme koşulları, gıda ve su hijyeni ve sık rastlanılan hastalıklar bireylerin sağlığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu durum seyahat sağlığı kavramını ortaya çıkarmıştır. Son yıllarda seyahatlerdeki artışla ülkeler arasında çeşitli bulaşıcı hastalıkların yayılımı söz konusu olmaktadır. 31 Aralık 2019 tarihinde Çin’de başlayarak kısa sürede küresel salgın haline gelen COVID-19 bu duruma örnektir. Halk sağlığının korunması amacıyla koruyucu sağlık hizmetlerinin uygulanması seyahat sağlığı hizmetleri için büyük önem taşımaktadır. Bu uygulamalar tüm dünyada seyahat sağlığı hizmetlerinde büyük roller alan ve yeni bir hemşirelik alanı olarak kabul edilen seyahat sağlığı hemşireliği sayesinde sunulmaktadır. Ülkemizde bulunan seyahat sağlığı merkezlerinde hemşireler tarafından bağışıklama hizmetleri ve seyahatle ilgili eğitim ve danışmanlık hizmeti verilerek bulaşıcı hastalıkların yayılmasının önüne geçilmek istenmektedir. Bu derlemede, dünyada yaygınlaşan seyahat sağlığı hemşireliği kavramı açıklanarak ülkemizde COVID-19 pandemisi sürecinde uygulanan seyahat sağlığı hizmetleri ve hemşirelik uygulamalarına ilişkin bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: COVID-19, hemşirelik, pandemik, seyahat sağlığı hemşireliği, seyahat tıbbı

ABSTRACT**Travel Health Services in Turkey and Travel Health Practices in COVID-19 Pandemic**

With the development of transportation, it is possible to see the increase in travel between cities and countries. Nutritional conditions, food or water hygiene, and common diseases of the region to be traveled can adversely affect the individuals' health. This situation has revealed the concept of travel health. With the increase of travel in recent years, the spread of various infectious diseases has emerged between countries. COVID-19, which started in China on December 31, 2019, and became a global epidemic in a short time, is an example of this situation. The implementation of preventive health services to protect public health is of great importance for travel health services. These practices are offered thanks to travel health nursing, which plays a significant role in travel health services worldwide. It is aimed to prevent the spread of infectious diseases by providing immunization and travel-related consultancy services by nurses in travel health centers in Turkey. This review aims to explain the concept of travel health nursing, which has become widespread in the world, and to provide information about travel health services and nursing practices during the COVID-19 pandemic in Turkey.

Keywords: COVID-19, nursing, pandemic, travel medicine, travel nursing

¹Dr. Öğr. Üye., İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü, İstanbul, Türkiye, , E-posta: adost@medipol.edu.tr, Tel: 0507 650 62 38, ORCID-ID: 0000-0002-4651-7254

²Arş. Gör., İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul, Türkiye, E-posta: surakaya@medipol.edu.tr, Tel: 0534 552 82 12, ORCID-ID: 0000-0002-8195-8549

³Hemşire, Medipol Mega Üniversite Hastanesi, İstanbul, Türkiye, E-posta: ayşenursusoy@gmail.com, Tel: 0535 024 18 26, ORCID-ID: 0000-0001-9518-1163

⁴Hemşire, T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü, İstanbul, Türkiye, E-posta: filiztoscu@hotmail.com, Tel: 0533 462 27 22, ORCID-ID: 0000-0002-1282-9954

Geliş Tarihi: 07 Haziran 2020, Kabul Tarihi: 30 Mart 2021

Atıf/Citation: Dost A, Kaya Ş, Susoy A, Tosçu F. Türkiye’de Seyahat Sağlığı Hizmetleri ve COVID-19 Pandemisi Sürecinde Seyahat Sağlığı Uygulamaları. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 2021;8(2):239-244. DOI: 10.31125/hunhemshire.968948

GİRİŞ

Ulaşım araçlarının gelişimi ve insanların ekonomik şartlarının yükselmesi ile şehirler ve ülkeler arası seyahatler artmaktadır. Bu seyahatlerin bir kısmı yeni yerler keşfetme isteği ile yapılmaktayken bir kısmı da mesleki zorunluluk nedeniyle yapılmaktadır. Böylelikle uluslar ve kültürler arası etkileşimler de artmaktadır¹. İnsanlar turizm, iş dünyası, yurt dışında eğitim, araştırma, arkadaş ve akraba ziyaretleri, eko turizm, medikal turizm, misyon çalışmaları ve uluslararası afet müdahalesi gibi birçok nedenden ötürü seyahat etmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre, her yıl 900 milyondan fazla uluslararası seyahat gerçekleştirilmektedir. Bu ölçekte küresel seyahat, pek çok kişiyi birtakım sağlık risklerine maruz bırakmaktadır². Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, 2017 yılında dünya çapında 1.33 milyar uluslararası turist girişi olmuş, bu sayı 2015 yılına göre %88 oranında artmıştır. Uluslararası girişler Ocak-Nisan 2018'de 2017 yılının aynı dönemine göre %6 artmıştır³. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2019 yılında Türkiye'den yurt dışına çıkan kişi sayısı 9.9 milyondur. Yine aynı veriler incelendiğinde 3.108.741 kişinin en çok Batı Asya Ülkeleri'ne ve 103.970 kişinin de bulaşıcı hastalıklara en sık rastlanılan Afrika bölgesine gittiği görülmektedir⁴.

Uluslararası seyahatlerin artmasıyla birlikte, gidilen ülkelerdeki bulaşıcı hastalıklar, hijyenik olmayan koşullar, temiz su kaynağına ulaşımın zorluğu, sularda yeterli sanitasyonun sağlanamaması, gıdalardaki hijyen eksikliği ve vektörlere maruziyette artış gibi nedenlere bağlı olarak hastalıklar yayılmaktadır. Seyahat eden turistlerin yeterli düzeyde bağışıklanmamış olması ve/veya hastalık taşıması; seyahatten kaynaklanan enfeksiyon oluşumu; turistik bölgelerde çalışanların ve turistlerin yeterli bilgi düzeyine sahip olmaması seyahat sağlığı konusundaki ihtiyacın temel sebeplerindendir⁵.

Yurt dışına seyahat edecek yolcuların gittikleri bölgede kendi ülkelerinde görülmeyen hastalıklarla karşılaşma ihtimali çok yüksek olduğu için bulaşıcı hastalıklar açısından risk altındadırlar. Seyahat yapacak olan vatandaşların gidecekleri ülkenin ya da bölgenin tarihi, kültürel ve coğrafi özelliklerinin yanında, bölgenin sık rastlanılan hastalıkları ve sağlık koşullarını da araştırması gerekmektedir. Türkiye'de yapılan çalışmalara göre yurt dışına seyahat eden kişilerin bilgi, tutum ve davranışları istenilen seviyelerde değildir. 2018 yılında, toplumun seyahat tıbbi ve aşılama hakkındaki bilgi, tutum ve davranışlarını öğrenmek amacıyla yapılan araştırmada bireylerin bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu görülmüştür. Bu çalışmada katılımcıların sadece %35.3'ü seyahat öncesi sağlık hizmeti aldıklarını belirtmişlerdir⁶.

Amaç

Bu derlemede, dünyada yaygınlaşan seyahat sağlığı hemşireliği kavramı açıklanarak ülkemizde COVID-19 pandemisi sürecinde uygulanan seyahat sağlığı hizmetleri ve hemşirelik uygulamalarına ilişkin bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Seyahat Sağlığı

Seyahat tıbbi, kişisel güvenlik, bulaşıcı hastalık ve çevresel riskin önlenmesi amacıyla bağışıklama, epidemiyoloji,

tropikal tıp, halk sağlığı ve sağlık eğitiminin bilgi tabanlarından yararlanan multidisipliner bir uzmanlık alanıdır. Seyahat tıbbinin uygulama alanı olan seyahat sağlığı için koruyucu sağlık hizmetlerine odaklandığından dolayı, seyahat öncesi verilen eğitim ve danışmanlık hizmetleri önem arz etmektedir⁷. Dünyada seyahat sağlığı profesyonellerinin önemli bir kısmını hemşireler oluşturmaktadır. Örneğin, Birleşik Krallık'ta seyahat sağlığı uygulamaları ağırlıklı olarak hemşireler tarafından sunulmaktadır⁸. Amerika Birleşik Devletleri'nde seyahat sağlığı hemşireleri, profesyonel gelişim, kanıta dayalı uygulama ve savunuculuk görevleri için profesyonel bir organizasyon olan Amerikan Seyahat Sağlığı Hemşireleri Derneği (American Travel Health Nurses Association) çatısı altında toplanmaktadır. Seyahat sağlığı hemşireliği, geçmişte halk sağlığı hemşireliğinin alt uzmanlık alanı olan iş sağlığı hemşireliği içerisinde yer almıştır⁹. Fakat günümüzde, 25.000'den fazla hemşirenin hizmet verdiği bu alan, 4 Mart 2020 tarihinde Amerikan Hemşireler Birliği (American Nurses Association) tarafından hemşirelikte yeni bir uzmanlık alanı olarak kabul edilmiştir¹⁰.

Seyahat sağlığı hemşireliği, seyahat edenlerin ve toplumların sağlığını ve güvenliğini temin eden kanıta dayalı uygulamalar sağlamak için hemşirelik, farmakoloji, epidemiyoloji, tropikal tıp, birinci basamak sağlık bakımı ve davranış psikolojisinden bilgi alan oldukça karmaşık bir hemşirelik uzmanlığıdır¹¹. Seyahat sağlığı hemşireliği; sağlık ve esenliği geliştirme, hastalığı, sakatlığı ve erken ölümü önleme amacıyla, sağlığın çoklu belirleyicilerinin sürekli izlemi ve değerlendirilmesi yoluyla seyahat edenlerin sağlığı ve güvenliğine odaklanmaktadır. Bunun için, seyahat öncesi ve sonrası bakım olarak ele alınan kapsamlı bireysel ve seyahat risk değerlendirmesi, riskli gruplar için hastalık yönetimi, seyahat önerilerini de içeren bireysel danışmanlık, seyahat yan etkilerini azaltmaya yönelik sağlığı koruma ve geliştirme faaliyetleri ile bağışıklama ve ilaç hizmetlerini yüz yüze, tele sağlık ve diğer online iletişim sistemlerini kullanarak sağlamaktadır¹². Tüm dünyada seyahat sağlığı hemşiresi olarak görev alan lisans ve lisansüstü seviyeye sahip hemşirelerin, temel derslerin yanı sıra uzmanlığa özgü kurslar alması gerekmektedir. Hemşireler, Birleşik Krallık, Hollanda ve Amerika gibi ülkelerde hazırlanan çekirdek eğitim programlarına uygun olarak lisans ve lisansüstü düzeyde verilen dersler, kurslar, koçluk programları ve kendi kendine öğrenme yoluyla, bilgi ve beceri kazanmaktadır¹¹. Dünyada seyahat sağlığı hemşireliği incelendiğinde bu alandaki hemşireler özel veya devlete bağlı olarak, seyahat öncesi ve sonrası değerlendirme, seyahat ile ilgili eğitim ve danışmanlık, bağışıklama, ilaç ve tedavi hizmetlerini sağlayan seyahat sağlığı merkez veya kliniklerinde görev almaktadırlar¹³.

Ülkemizde seyahat sağlığı hemşireliği bir uzmanlık alanı olarak tanımlanmamış olup dünya örneklerine benzer bir yapılanma söz konusu değildir. Seyahat sağlığı hemşireliğine yönelik hemşirelerin rolleri, görevleri ve istihdam özellikleri ile ilgili ulusal literatürler yok denecek kadar azdır. Seyahat sağlığı hemşireliği, ülkemizde hemşirelik lisans, yüksek lisans ve doktora derslerinde kültürlerarası hemşirelik konusu içerisinde kısmen ele alınmaktadır. Seyahat sağlığı

hizmetlerinde hemşirenin rolü, görevleri, eğitimle kazandırılması gereken mesleki yeterlilikler ile ilgili eğitim öğretim süreçlerinin yapılandırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu konuda söz sahibi hemşire otoritelerinin ve akademisyenlerin karar mekanizmalarında rol almasının sağlanması, eğitim süreci ve çalışma alanları ile ilgili düzenlemelerin Sağlık Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurumu ve ilişkili diğer kurumlarla işbirliği içerisinde geliştirilmesi, farklı kültürlerle karşılaşacak olan hemşire öğrencilerin kültürel duyarlılıklarının artırılması önerilmektedir¹⁴⁻¹⁶.

Seyahat sağlığı merkezlerinde görev yapan hemşirelere yönelik ise mevzuat hazırlanması gerekmektedir. Halk sağlığı hemşirelerinin hizmet alanlarından olan seyahat sağlığı hizmetleri yalnızca T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü (THSSGM) bünyesinde yer alan seyahat sağlığı merkezlerinde verilmektedir. Aynı zamanda bulaşıcı hastalıklar, bağışıklama ve salgın kontrolü hizmetleri İlçe Sağlık Müdürlükleri tarafından yönetilmektedir¹³.

Türkiye’de Seyahat Sağlığı Hizmetleri

Türkiye’de seyahat sağlığının geçmişi, bulaşıcı hastalıklara karşı örgütlü mücadelenin başladığı 1800’lü yıllara dayanmaktadır. II. Mahmut’un vermiş olduğu emir ile ilk defa bir meclis karantina için toplanmış ve bugünkü son halini alan THSSGM kurulmuştur. Günümüzde DSÖ, her ülkenin sağlık teşkilatlanmasında seyahat sağlığına dair bir birim kurulmasını önermektedir. Ülkemizde bu sorumluluk THSSGM’dedir. THSSGM’ye bağlı olan ülke genelindeki 56 merkezde, yurt dışına çıkacak kişilere seyahat sağlığı hizmeti verilmektedir¹⁷.

Ülkemizde seyahat sağlığı merkezlerinde verilen hizmetler ve hemşirelik uygulamaları şunlardır^{1,17-20}:

Telefonla Danışmanlık Hizmeti: Bu hizmet, seyahat öncesinde bireyin ve seyahat edilecek yerin sağlık durumuna yönelik verilen danışmanlıkları kapsamaktadır. Eğer aşı uygulaması söz konusu ise birey merkeze çağrılmaktadır.

Bireyselleştirilmiş Seyahat Sağlığı Hizmeti

Planlaması: Seyahat Sağlığı Formu aracılığıyla bireylerin kişisel bilgileri ve seyahati ile ilgili bilgileri alınarak, form kişilere imzalatılır. Seyahat yerinde bulunan bulaşıcı hastalıklardan korunma hizmeti, ülkeden ülkeye değişebileceği gibi bireyden bireye de kronik hastalık, immün yetmezlik, alerji öyküsü, gebelik vb. durumlara göre değişebilmektedir. Bu durumlardan herhangi biri mevcut olan bireye verilen eğitim ve uygulanan koruyucu hizmetler değişiklik göstermektedir. Örneğin, diyabeti olan bir bireyin seyahati sırasında beslenme düzeninin ayarlanması gereklidir. Bu planlamayı yapmak için diyabet hemşiresi ile iletişimde olunmalıdır.

Seyahat Öncesi Tıbbi Değerlendirme: Hastalar altta yatan hastalıkları açısından dikkatlice değerlendirilerek, özel durumlara sahip yolcuların seyahat planı ve önerileri kişiye özel yapılmaktadır. Enfeksiyon hastalıkları açısından riskler tanımlanıp aşı ve profilaksi önerileri yapılmaktadır. Turist ishali en sık görülen (%30-80), sıtma ise en ciddi seyirli olan enfeksiyondur. Hastalıkların inkübasyon süreleri, coğrafik

dağılımları ve bulaşma yolları, tanısıl açıdan tek başına ve klinik bulgulardan daha fazla anahtar role sahiptir.

Bağışıklama Hizmetleri: İmmünizasyon şeması kalıp bir şema olarak değil her bireye özgü olarak hazırlanmaktadır. Hangi aşılardan yapılması gerektiğine kişiye ve yolculuğa göre karar verilmektedir. Yaş, aşılama geçmişi, hamilelik ve emzirme durumu, alerji öyküsü, sağlık durumu ve immün yetmezlik kişiye ait özelliklerdir. Yolculuğa ait özellikler ise yolculuk yapılan zaman, gidilen ülke, seyahatte yapılan aktiviteler, kalınan süre ve yerdur. Hemşireler hekimin aşı kartına yazdığı aşı doğrultusunda seyahat sağlığı merkezine başvuran kişilere aşı uygulamaktadır. Tetanos-Difteri (Td), Kızamık-Kızamıkçık-Kabakulak (KKK), polio gibi aşılardan rutin aşılamada bulunan bazı aşılarıdır. Bunların dışında yolculuk risk değerlendirmesinin temel alınmasıyla her yolcu için tavsiye edilen aşılardan da vardır. Sarıhumma ve Meningokok başta ve zorunlu olmak üzere; Kolera, Japon Ensefaliti, Hepatit A, Kene Kaynaklı Ensefalit, Tifo ve Kuduz aşıları bu tür aşılarıdır. Aşılamada uygulanması yapılırken hemşire, bireye aşının etkilerinden, yan etkilerinden, uygulanış yolundan bahsederek bireyi bilgilendirir. Aşı uygulamasına yönelik Aydınlatılmış Onam formlarının doldurulmasını ve imzalamasını sağlar.

Uluslararası Aşı ve Profilaksi Sertifikası: Aşılar yapıldıktan sonra bazı ülkelere giriş için zorunlu olarak gösterilmesi istendiği için düzenlenen bu sertifika İngilizce, Fransızca, Türkçe gibi dillerde hazırlanmaktadır. Ayrıca uluslararası aşı sertifikasının düzenleme yetkisi sadece seyahat sağlığı merkezine ait olduğu için “sarıhumma aşısı” da sadece bu merkezlerde yapılmaktadır.

İlaç Tedavisi: Aşılamada uygulanması gerçekleştirilemediği hastalıklardan da bulunmaktadır. Sıtma hastalığına yönelik bireylere kemoprofilaksi (Atovaquone-proguanil, Mefloquine ve Doksisisiklin) önerilir. Atovaquone-proguanil veya Mefloquine önerildiğinde, bu ilaçlar kişilere seyahatleri için gereken miktarda seyahat sağlığı merkezleri tarafından verilmektedir. Şayet Doksisisiklin önerilmişse eczaneden alabilmesi için reçete verilmektedir. Kemoprofilaktik ilaçların kullanılmasına, gidilecek bölgenin endemik bölge olup olmadığı, ilaç direnci mevcudiyeti, kişinin sağlık özellikleri dikkate alınarak hekim tarafından karar verilmektedir. Hekim tarafından bu ilaçların seyahat öncesi, seyahat sırasında ve seyahat sonrası kullanımı bireylere anlatılmaktadır.

Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri: Seyahat sağlığı merkezinde seyahat öncesinde bireylerin kendilerini korumaları ve geri dönecekleri ülkelerdeki halk sağlığının korunmasına yönelik önlemler hakkında eğitim ve danışmanlık verilmektedir. Seyahat sağlığı merkezine gelen kişileri ilk karşılayan hemşire olmaktadır. Hemşireler tarafından kişinin seyahati boyunca karşılaşabileceği durumlar, seyahat ettikleri yerlerde nelere dikkat etmeleri gerektiği, açık su yerine kapalı su kullanımı, pişmemiş veya az pişmiş et ve sebze yemeklerini tüketmemeleri, sineklerin çok olduğu yere gidiyorsa uzun kollu giysi haricinde tişörtün üstüne sinek kovucu sprey sıkması ve DSÖ’nün önerdiği aşılardan hakkında bilgi verilir. Eğitimin kalıcılığını artırmak için seyahat sağlığı ve seyahat yapılacak bölgeye göre

sarihumma, sıtma, Japon ensefaliti, Batı Nil ateşi, tifo, kolera gibi hastalıklarla ilgili el broşürleri de verilmektedir. Seyahat esnasında yanlarında bulunduracakları ilaçlar ve malzemeler konusunda bilgi verilir. Seyahate bağlı gelişebilecek araç tutması, zaman farkına bağlı biyolojik saatin bozulması, hareketsizlik ve dolaşım problemleri gibi konularda önerilerde bulunulur. Yurda dönüş sonrası ortaya çıkabilecek hastalıkların tanısı, tedavi ve takibi hakkında bilgi verilir.

Ülkemizde seyahat sağlığı alanında çalışan hemşireler koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında eğitici, uygulayıcı ve danışman rolleriyle sağlık hizmeti vermektedir. Yolcuların gerekli aşularının tamamlanmasının yanında, daha güvenli bir seyahat sürdürebilmeleri için yukarıda anlatılan önlem ve önerilerle onlara rehber olmaktadır.

COVID-19 Pandemisinde Seyahat Sağlığı Hizmetleri

Yeni bir Coronavirus türü olan SARS-CoV-2, ilk olarak Çin'in Wuhan şehrinde 31 Aralık 2019'da solunum yolu belirtileri ile tespit edilip, araştırmalar sonucunda 13 Ocak 2020'de tanımlanan bir virüstür. Virüsün neden olduğu COVID-19 adı verilen hastalık, ülkeler ve kıtalar arasında hızla yayılmış ve 11 Mart 2020'de DSÖ tarafından küresel bir salgın (pandemi) olarak tanımlanmıştır²¹. COVID-19 pandemisinin başlangıç yerinin kilometrelerce uzakta olmasına rağmen hızla küreselleşmesinin nedeni, artan uluslararası ulaşım ve seyahatlerdir. COVID-19 gibi salgınlarda seyahatle yayılım kolaylığı nedeniyle daha önce vaka görülmemiş bir ülkede, bir hafta içinde yüzlerce vaka görülmeye başlanabilir²². Enfeksiyon etkeni olan SARS-CoV-2'nin bulaşma riski; virüse maruz kalınan şekil ve süreye, önleyici tedbirlerin alınıp alınmamasına ve bireysel faktörlere bağlıdır²³. Bu sebeple Çin hükümeti, 15 Şubat 2020'den itibaren seyahat kısıtlamalarına başlamıştır. Bu uygulama ile ilk üç buçuk haftada, vakaların ülke dışına yayılması günlük ortalama %81 oranında azalmıştır. Özellikle epideminin erken safhasında yapılan bu kısıtlamayla, Çin anakarasından vakaların ülke dışına çıkma oranı azaltılmıştır. Böylelikle COVID-19 salgınından henüz etkilenmemiş ülkelere vakaların ulaşması gecikerek, uygun bir halk sağlığı yanıtını koordine etmek için zaman kazanılmıştır²¹.

Birçok ülkede, vakaların yoğun olarak arttığı ülkelere (başta Çin olmak üzere) gelen yolcular için seyahat kısıtlaması ve semptom takibini içeren sınır ölçümleri uygulanmaya başlanmıştır. Sınır kontrol önlemlerine ek olarak, SARS-CoV-2'ye potansiyel olarak maruz kalabilecek kişileri belirlemek için temaslı takibi yapılmıştır²⁴. Kuluçka dönemi boyunca COVID-19 vakalarını tanımlamanın zorluğu nedeniyle, bazı ülkeler bireylerden virüse maruz kalmaları durumunda bildirim yapmalarını, semptomlar için kendi kendilerini izlemelerini ve semptomlar ortaya çıkarsa kendilerini karantinaya almalarını talep etmiştir^{25,26}. Yapılan çalışmalarda, pandemiyi önüne geçebilmek için, hareket ve temasın önlenmesinde seyahat kısıtlamalarının hızlı bir şekilde yapılması; ardından temaslı takibi ve kendi kendine karantina gibi önlemlerin önemi vurgulanmaktadır^{23,27}.

Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi (Center for Disease Control and Prevention-CDC) tarafından, uluslararası seyahate çıkacak yolcu ve klinisyenler için, gidilecek yere özel hastalık ve yaralanmalara karşı aşı, tedavi, sağlık

önerileri ve sağlık risklerini kapsayan uluslararası seyahat sağlığı bilgileri sağlanmaktadır. Seyahat Sağlığı Bildirimleri (Travel Health Notices) adı verilen bu sistem, ülkelerdeki sağlığı tehdit eden durumların boyutuna göre 3. Uyarı Seviyesi (kırmızı), 2. Uyarı Seviyesi (sarı) ve 1. Uyarı Seviyesi (yeşil) olmak üzere 3 seviyeden oluşmaktadır²². Başlangıçta 3. Uyarı Seviyesi (kırmızı)'nde yer alan COVID-19 pandemisi için 21 Kasım 2020'den itibaren 4 seviyeli ayrı bir uyarı sistemi kullanılmıştır (Tablo 1)²⁸.

Tablo 1. COVID-19 Seyahat Sağlığı Bildirim Seviyesi²³

	İnsidans Oranı* (100.000 nüfus başına son 28 gündeki vakalar)	Vaka Sayısı** (son 28 günde)	Alınması Gereken Önlemler
4. SEVİYE ÇOK YÜKSEK	100'den fazla	100'den fazla	Her türlü seyahatten kaçınılmalıdır.
3. SEVİYE YÜKSEK	100-51	100-51	Gereksiz tüm seyahatlerden kaçınılmalıdır.
2. SEVİYE ORTA	50-5	50-10	COVID-19 kaynaklı ciddi hastalık riski yüksek olan yolcular, gerekli olmayan tüm seyahatlerden kaçınılmalıdır.
1. SEVİYE DÜŞÜK	5'ten az	10'dan az	Tüm yolcular maske takmalı, seyahat grubundan olmayan kişilerden en az 2 metre uzakta durmalı, kalabalıktan kaçınılmalı, ellerini sık sık yıkamalı veya el dezenfektanı kullanılmalı ve semptomlara karşı dikkat etmelidir.

* Nüfusu 200.000'in üzerinde olan varış yerleri için birincil kriterler

** Nüfusu 200.000 veya daha az olan varış yerleri için birincil kriterler

Ülkemizde COVID-19 pandemisine yönelik THSSGM ve İl Sağlık Müdürlükleri bünyesinde çalışan hekim ve seyahat sağlığı merkezlerinde çalışan hemşireler tarafından verilen başlıca seyahat sağlığı hizmetleri şunlardır^{17,21}:

- Tüm sınır kapılarında (kara kapıları, havalimanları, deniz limanlarında) COVID-19 riski açısından durum değerlendirmesi yapılmıştır.
- Sağlık Bakanlığı tarafından COVID-19 pandemisi ile mücadele kapsamında, hastalığın yayılım hızına göre sürekli güncellenen takip algoritmasına uyularak hizmet sağlanmıştır.
- 27 Mart 2020'den sonra uluslararası uçuşlar tamamen durdurulmuş olup; ülkemiz içerisinde de kısıtlı uçuş programı uygulanmıştır.
- Uçakla gelen tüm yolcularda semptom gelişmesi halinde ülkemizdeki sağlık hizmetlerinden nasıl yararlanacakları konusunda bilgilendirilmiştir.
- Uçuşlar sırasında ateş ve/veya solunum bulguları (öksürük/nefes darlığı) gelişen yolcu varlığı durumunda, süreç yönetimi Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan COVID-19 Rehberi'ndeki uçakta temaslı yaklaşımına göre yapılmıştır.
- Tüm sınır kapılarında gelen yolcu girişinin mümkün olan en erken noktalarında termal kamera ve en az 2 sağlık personeli ile vücut sıcaklığı ölçümü yapılmıştır.

- Pasaport kontrolünde, sınırların kapatıldığı ülkelere son 14 gün içinde giriş yapmış yolcular tespit edilerek sınır bölgesindeki sağlık merkezine yönlendirilmiştir. Bu kişiler, “Olası Riskli Vaka” durumunda değerlendirilerek muayeneden geçirilmiştir. Semptom varlığında 112 ile irtibata geçirilerek hastaneye yönlendirilmiştir. Semptom yokluğunda ise 14 gün kuralı ve semptom takibi ile ilgili bilgilendirildikten sonra kendini karantinaya almayı taahhüt eden onam formu imzalatılıp bireyin maske takması sağlanarak gönderilmiştir.
- Sınır kontrolünde temaslı olduğu tespit edilen ya da semptom şüphesi tespit edilen kişiler için de yukarıda belirtilen algoritma uygulanmıştır. Bu kişiler kişisel karantina ve semptom takibi için İl Sağlık Müdürlüğü’ne yönlendirilmiştir. Bireyin kayıtlı olduğu aile sağlığı elemanı tarafından tele sağlık üzerinden takibi sağlanmıştır.
- Türkiye, farklı dillere sahip kültürlerin kesiştiği coğrafi yapısı ve nüfus çeşitliliğiyle farklı milletten insanların uğradığı kozmopolit bir yapıya sahiptir. Bu sebeple kara, hava, deniz kapılarındaki tüm seyahat sağlığı merkezlerinde, pasaport giriş noktalarında, bekleme alanlarında, yolcuların taşıtlardan indiği noktalarda ve kişilere ulaşılabilecek her noktada dağıtılmak üzere 6 dilde (Türkçe, İngilizce, Arapça, Farsça, Rusça, Gürcüce) COVID-19’a yönelik semptom, tedavi, karantina tedbirlerini içeren bilgilendirme broşürleri hazırlanmıştır.
- Kamuoyu bilgilendirmesi için DSÖ tarafından yayınlanan COVID-19 durum raporları, ülkemizde seyahat sağlığını ilgilendiren bilgiler ve hazırlanan broşürler web sitesinde günlük olarak paylaşılmaktadır.

COVID-19 ile mücadelede ön cephede yer alan hemşireler, salgının sonlandırılmasına yönelik acil durumlara müdahale etme kapasitelerini kullanarak, kamu eğitiminin sağlanması ve yanlış bilginin yayılımının azaltılmasında kilit rol oynamaktadır. Bu nedenle COVID-19 pandemisi, hemşirelerin danışmanlık ve eğitici rollerini en üst düzeyde kullandıkları bir dönemdir²⁹⁻³¹.

Seyahat sağlığı hemşireleri salgınları önleme, afetlere ve insani krizlere müdahale etme süreçlerinde önemli rol oynarlar³². Seyahat sağlığı hemşirelerinin salgınların önlenmesine yönelik olarak yaptığı uygulamalar şunlardır³³:

- Kapsamlı bireysel risk değerlendirmesi yapar.
- Seyahatle ilgili yaygın hastalıklara ilişkin yolculara eğitim verir.
- İshal, hepatit A, hepatit B, tifo, sıtma ve diğer seyahatle ilgili bulaşıcı hastalık risklerini göz önünde bulundurarak, aşılarla ve kemoprofilaksi hakkında yolculara danışmanlık sağlar.
- Salgınlar, afetler ve insani krizlerin yönetimi ile ilgili eğitim/kurs/çalıştaylara katılır.
- Yerel, ulusal veya uluslararası düzenlenen toplantılara yıllık olarak seyahat sağlığı bilgilerini güncellemek için katılır.
- Salgınlar, aşılar ve diğer seyahat sağlığı bilgilerini sürekli takip eder, kendi kendine öğrenme yoluyla bilgilerini günceller.

- Güncel ulusal ve uluslararası öneriler için resmi web sitelerini düzenli olarak takip eder.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Seyahat sağlığı hizmetleri korumanın tedaviden üstün olduğu halk sağlığı alanında oldukça önemlidir. Ülkemizde seyahat sağlığı ile ilgili toplumun bilgi, tutum ve davranışlarının yetersiz olduğu belirtilmektedir. Kamu bilgilendirme çalışmaları yapılarak halkın seyahat sağlığı ile ilgili sağlık okuryazarlığının artırılması gerekmektedir. 2020 yılında tüm dünya ülkeleri COVID-19 salgınına karşı zorlu bir sınav vermektedir. COVID-19 için hâlihazırda mevcut olan bir seyahat sağlığı altyapısı ile kanıtla dayalı bilgilerin daha geniş bir kitleye ulaşması sağlanabilir. Bu zorlu süreçten doğan ihtiyaçlarla, ülkemizde halk sağlığı hemşireliği hizmetlerinin seyahat sağlık hizmetleriyle daha yakın entegrasyonunu düşünmeye ihtiyaç vardır. Ülkemizin, seyahat sağlığı hemşireliğine yönelik yasal düzenlemelere ve seyahat sağlığı alanında uzmanlaşan hemşirelere her zamankinden daha çok ihtiyacı vardır. Hemşirelerin toplum sağlığını koruyabilmek ve bireylerin daha güvenli bir yolculuk sürdürebilmelerinde iyi bir danışman olabilmek için seyahat sağlığı alanında uzmanlaşması önerilmektedir.

Çıkar Çatışması: Bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yoktur.

Yazar katkıları:

Çalışma dizaynı : AD, ŞK, AS

Makale yazımı: AD, ŞK, AS, FT

Conflict of Interest: Not reported.

Funding: None.

Author contributions:

Study design: AD, SK, AS

Drafting manuscript: AD, SK, AS, FT

KAYNAKLAR

1. Egici MT, Aydoğan FK, Ayazoğlu C, Öztürk GZ. Seyahat sağlığı hizmetlerine güncel yaklaşım. *Euras J Fam Med*. 2019;8(3):91-8.
2. World Health Organization. International Travel and Health [Internet]. 2010 [Erişim Tarihi 17 Nisan 2020]. Erişim adresi: https://www.who.int/ith/precautions/travel_relate_d/en/
3. Kozarsky PE, Henry R. Introduction to Travel Health & the CDC Yellow Book [Internet]. 2020 [Erişim Tarihi 12 Mayıs 2020]. Erişim adresi: <https://wwwnc.cdc.gov/travel/yellowbook/2020/updates>
4. Türkiye İstatistik Kurumu. Gidilen ülkelere göre yurt dışına giden vatandaşlar 2003-2019 [Internet]. 2020 [Erişim Tarihi 16 Nisan 2020]. Erişim adresi: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istaba_id=1611
5. Kiraz DE, Deniz PÖ. Sağlıklı turizm hareketi. *J Biotechnol and Strategic Health Res*. 2018;2(1):1-8.
6. Aksüt A, Öngel K, Soysal N, Balcı UG. Kişilerin “seyahat tıbbı” konusundaki bilgi, tutum ve düşünceleri. *Bozok Tıp Derg*. 2018;8(4):87-94.
7. Aw B, Boraston S, Botten D, Cherniwchan D, Fazal H, Kelton T. et al. Travel medicine What’s involved?

- When to refer? Can Fam Physician. 2014;60(12):1091–103.
8. Royal College of Nursing. Travel health [Internet]. 2020 [Erişim Tarihi 11 Haziran 2020]. Erişim adresi: <https://www.rcn.org.uk/clinical-topics/public-health/travel-health>
  9. Rosselot G. Travel health nursing: expanding horizons for occupational health nurses. AAOHN J. 2004;52(1):28-43.
  10. American Nursing Association. American Nurses Association Recognizes Travel Health Nursing as New Specialty Nursing Practice [Internet]. 2020 [Erişim Tarihi 10 Haziran 2020]. Erişim adresi: <https://www.nursingworld.org/news/news-releases/2020/american-nurses-association-recognizes-travel-health-nursing-as-a-new-specialty-nursing-practice/>
  11. American Travel Health Nurses Association. Travel health nursing: scope and standards of practice [Internet]. 2019 [Erişim Tarihi 10 Haziran 2020]. Erişim adresi: https://www.athna.org/documents/Travel%20Health%202019_S&S_comments.pdf
  12. Simons H, Wong CS, Stillwell, A. Travel health 1: travel risk assessment and risk management. Nursing Times. 2012;108:14-6.
  13. Nahcivan N. Türkiye’de sağlık bakım sistemi. Nahcivan N, editör. Hemşirelik Bakımı VI [Internet]. 2017 [Erişim Tarihi 9 Haziran 2020]. Erişim adresi: http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/hemsirelik_a_o/hemsirelikbakimi6.pdf
  14. Hemşirelikte Ulusal Çekirdek Eğitim Programı [Internet]. 2014 [Erişim Tarihi 27 Şubat 2021]. Erişim adresi: <http://www.hemed.org.tr/images/dosya-yukle/HUCEP-2014-PDF.pdf>.
  15. Çevirme A, Kaynak Ö, Uğurlu N. Türkiye’de medikal turizm hemşireliği ve eğitsel yapısı: Swot Analizi. Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık Ve Tıp Bilimleri Dergisi. 2014; 13(4): 44-58.
  16. Kadioglu H, Albayrak S, Ergun A, et al. Achieving consensus on the undergraduate curriculum of public health nursing in Turkey. Public Health Nurs. 2019;36:238–44. <https://doi.org/10.1111/phn.12576>
  17. Türkiye Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü. Seyahat Sağlığı Hizmetleri [Internet]. 2020 [Erişim Tarihi 15 Mayıs 2020]. Erişim adresi: <https://www.seyahatsagligi.gov.tr/>
  18. Şentürk S, Bıçak D, Akça D. Diyabet ve seyahat. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi. 2018;27(4):426-39.
  19. Okay G, Özcan T, Güler SB, Ayazoğlu C. Seyahatte sağlık riskleri ve önlemler. Okay G, editör. T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü Seyahat sağlığı el kitabı. 2. Baskı. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi; 2016.
  20. Gülen TA. Seyahat Öncesi Tıbbi Değerlendirme. Türkiye Klinikleri J Inf Dis-Special Topics. 2017;10(3):274-82.
  21. T.C. Sağlık Bakanlığı. Yolcular ve Uçuş Görevlilerine Yönelik Takip Algoritması [Internet]. 2020 [Erişim Tarihi 31 Mayıs 2020]. Erişim adresi: <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/algoritmalar/Ek-1.pdf>
  22. Iken O, Abakporo U, Ayobami O, Attoye T. COVID-19: Travel health and the Implications for sub-Saharan Africa. Travel Med Infect Dis. 2020;35:101645.
  23. İşsever H, İşsever T, Öztan G. COVID-19 Epidemiyolojisi. Sağlık Bilimlerinde İleri Araştırmalar Dergisi. 2020;3(1):1-13.
  24. Wells CR, Sah P, Moghadas SM, Pandey A, Shoukat A, Wang Y. et al. Impact of international travel and border control measures on the global spread of the novel 2019 coronavirus outbreak. PNAS. 2020;117(13):7504-9.
  25. Centers for Disease Control and Prevention. Global COVID-19 Pandemic Notice Warning [Internet]. 2020 [Erişim Tarihi 30 Mayıs 2020]. Erişim adresi: <https://wwwnc.cdc.gov/travel/notices/warning/coronavirus-global>
  26. Government of Canada. Coronavirus Disease (COVID-19): Travel Restrictions, Exemptions and Advice [Internet]. 2020 [Erişim Tarihi 30 Mayıs 2020]. Erişim adresi: <https://www.canada.ca/en/public-health/services/diseases/2019-novel-coronavirus-infection/latest-travel-health-advice.html>
  27. Tigerstrom B, Wilson K. COVID-19 travel restrictions and the International Health Regulations (2005). BMJ Global Health. 2020;5:e002629.
  28. Centers for Disease Control and Prevention. How CDC Determines the Level for COVID-19 Travel Health Notices [Internet]. 2020 [Erişim Tarihi 21 Şubat 2020]. Erişim adresi: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/travelers/how-level-is-determined.html>
  29. Choi KR, Skrine Jeffers K, Logsdon MC. Nursing and the novel coronavirus: risks and responsibilities in a global outbreak. J Adv Nurs. 2020;76(7):1486-1487.
  30. World Health Organization (WHO). State of the World’s Nursing Report. Geneva: WHO; 2020. 144. ISBN: 978-92-4-000327-9.
  31. Edmonds JK, Kneipp SM, and Campbell L. A call to action for public health nurses during the COVID-19 pandemic. Public Health Nurs. 2020;37(3):323-4.
  32. Macario E, Benton LD, Yuen J, Torres M, Reynolds VM, Holsclaw P. et al. Preparing PHNs for pandemic influenza through distance learning. Public Health Nurs. 2007;24(1):66-72.
  33. Royal College of Nursing. Competencies: travel health nursing: career and competence development [Internet]. 2018 [Erişim Tarihi 10 Haziran 2020]. Erişim adresi: <https://www.rcn.org.uk/professional-development/publications/pdf-006506>